

HÄMEENLINNAN KAUPUNKI

HÄMEENLINNAN YHTEISKOULUN RAKENNUSINVENTOINTI

31.12.2016

31.12.2016

SISÄLLYSLUETTELO

1	Johdanto	1
1.1	Aikaisemmat inventoinnit ja kulttuurihistorialliset arvot	2
1.2	Työn metodit ja lähteet.....	2
2	Hätilän ja koulujen historiaa	2
2.1	Hätilä, kylästä ja kartanosta kaupunginosaksi	2
2.2	Hätilän kaupunginosan rakentuminen	5
2.3	Yhteiskoulut.....	7
2.4	Koulurakennukset Suomessa	9
3	Yhteiskoulu ja Hätilän julkisen rakentamisen korttelit.....	11
3.1	Yhteiskoulu Hätilän maisemassa	11
3.2	Hämeenlinnan Yhteiskoulu	14
3.3	Yhteiskoulu, ark. Annikki Virtanen 1953	16
3.3.1	Rakennuspiirustukset 1953, saneeraus 1999	18
3.4	Kuvat: Julkisivut 2016	22
3.5	Kuvat: Sisätilat 2016	26
4	Tiivistelmä ja kulttuurihistorialliset arvot.....	28
4.1	Yhteenvedo ja arvot	28
5	Lähteet.....	32

HÄMEENLINNAN YHTEISKOULUN RAKENNUSINVENTOINTI

1 Johdanto

Hämeenlinnan yhteiskoulun rakennetun ympäristön inventoinnin tehtävänä on kartoittaa tontin rakennuskanta ja sen sijoittuminen ympäristöönsä. Työssä on tuotu esiin tontin, rakennusten ja koulun ominaispiirteet, historiaa ja niiden muutoksia.

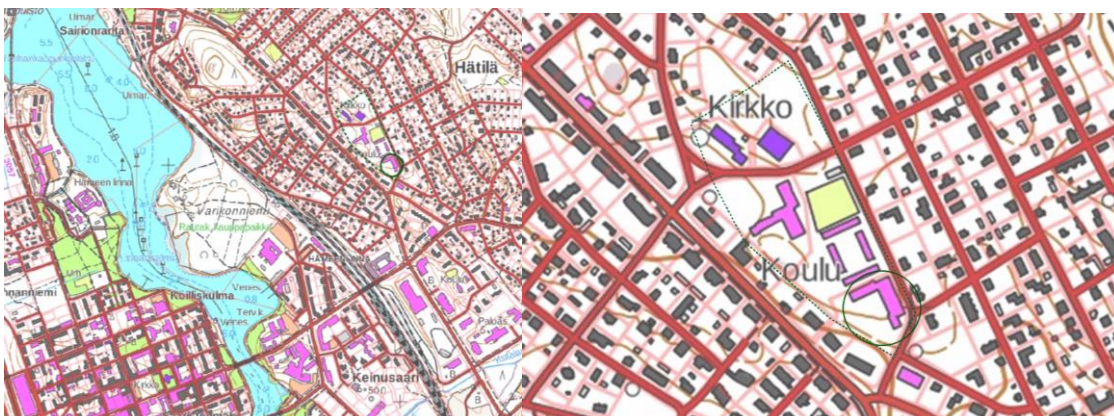
Työn tilaajana on Hämeenlinnan kaupunki, Antti Kaukiainen. Kenttätyöt ja raportoinnin on tehnyt Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luodon tutkija, FM Jari Heiskanen. Selvitystyö tehtiin joulukuussa 2016. Työ liittyy tontin suunnitteilla olevaan asemakaavan muutokseen. Rakennuksessa on sisäilmaongelmia ja se on vain pieniltä osin käytössä. Koulun oppilaat siirrettiin koulurakennuksesta Tuomelan kentän parakkeihin lukuvuoden 2016 alusta, viranhaltijapäätös 2/2016. Hätilän sivukirjasto toimi koululla kesästä 2014 joulukuuhun 2016.

Tiloista on käytössä keittiö ja ruokala sekä liikuntasalit. Vaihtoehtoisiksi on esitetty rakennuksen perusteellista saneerausta nykyaikaiseksi koulutilaksi tai rakennuksen korvaamista uudisrakennuksella.

Rakennuksen ja pihapiirin ohella on huomioitu koulun keskeiset sisätilat ja kiinteä sisustus. Sisätilojen inventointi on tässä vaiheessa yleispiirteinen, ei kaikkia huonetiloja koskeva. Sisätiloista tarkastettiin keskeiset sisätilat mm. aulat, portaikot ja juhlasali.

Yhteiskoulu sijoittuu Hämeenlinnan kaupungin taajama-alueen koilliskulmalle, Hätilän kaupunginosaan. Hämeenlinnan Yhteiskoulun tontti on osa laajempaa kaupunginosan keskiosiin sijoittuvaa julkisen rakentamisen aluetta, johon on rakennettu 1950-luvulla kaksi koulua, pallokenttä ja kirkko sekä 1960-luvulla uskonnollinen rakennus. Koulujen väliin jäävällä Toimelan kentällä on tällä hetkellä viipalekoulun rakennukset.

Yhteiskoulu kaupungissa ja Hätilän julkisen rakentamisen korttelissa

Karttoihin on merkitty vihreällä katkoviivalla julkisten rakennusten korttelit ja vihreällä renkaalla Yhteiskoulu. Pohjakartta MML 2016.

1.1 Aikaisemmat inventoinnit ja kulttuurihistorialliset arvot

Kouluun kohdistuvia aikaisempia rakennusinventointeja ei ole. Yhteiskoulu on osa maakunnallisesti arvokasta rakennettua kulttuuriympäristöä. (Rakennettu Häme-Maakunnallisesti arvokas rakennusperintö 2003, Hätilä-Idänpää, XV-XVI kaupunginosa).

1.2 Työn metodit ja lähteet

Inventointi perustuu maastokäynteihin, historialliseen kartta-aineistoon sekä kirjallisuus- ja arkistolähteisiin. Työssä on tukeuduttu pääosin alkuperäiseen piirustusaineistoon, jota säilytetään Hämeenlinnan kaupunginarkistossa.

Pihapiiri ja rakennus on dokumentoitu kuvaamalla ja laatimalla niistä inventointikortti ja –kuvaus. Sisätiloissa on keskitytty keskeisiin tiloihin ja niiden yleisilmeseen. Rakennuskortin taustaksi on laadittu koulun ja koulurakentamisen historiaa esittelevä lyhyt esitys, jota vasten on nykytilaa arvioitu ja analysoitu. Koulun suunnittelun esikuvana on Lahden Kannaksen koulu, jonka arkkitehti Annikki Virtanen suunnitteli ennen Yhteiskoulua. Tässä työssä koulujen vertailua ei kuitenkaan voitu toteuttaa. Maastopäiviä olivat 27.9 ja 14.12.2016. Koulua esitteli Antti Kaukiainen, josta hänelle suuri kiitos.

2 Hätilän ja koulujen historiaa

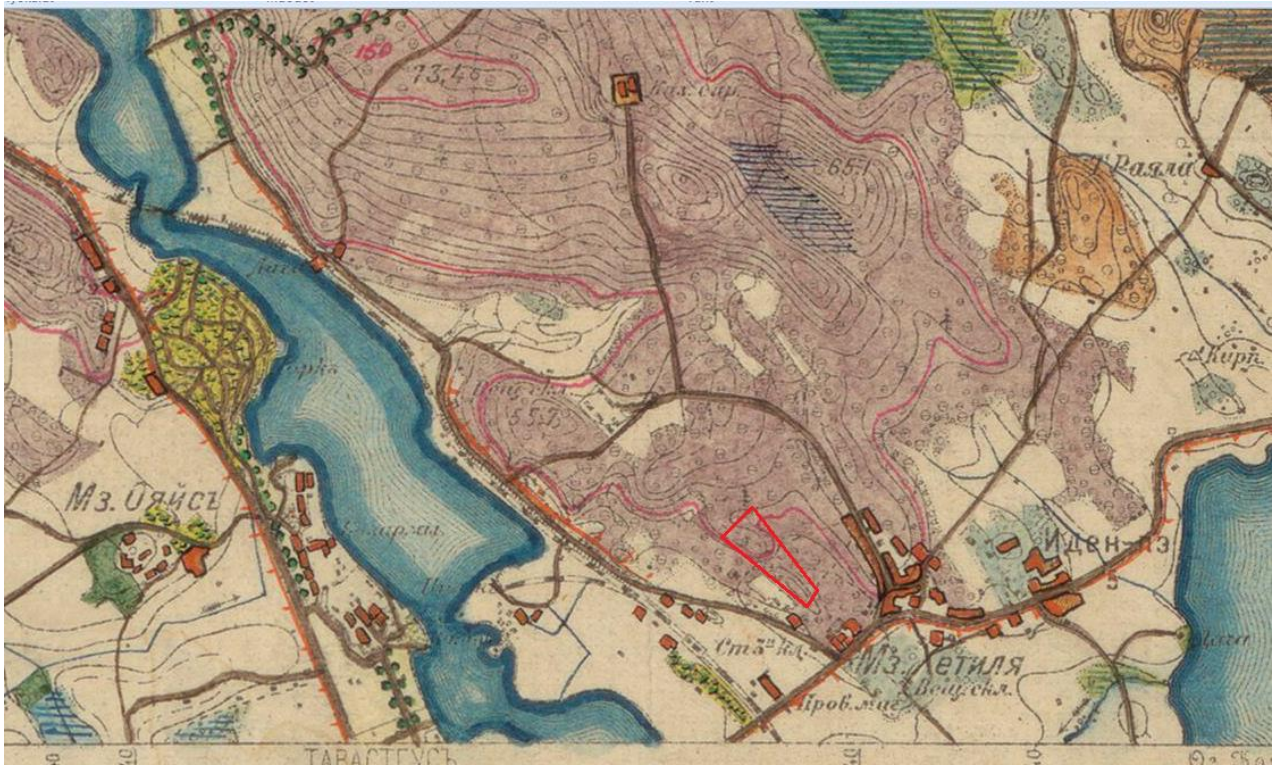
2.1 Hätilä, kylästä ja kartanosta kaupunginosaksi

Vanajan pitäjään kuuluneet Hätilän kylän alueet siirtyivät 1500-luvulla läheisen Hämeen linnan alaisuuteen. Kylän maista muodostettiin yksi linnan kolmesta latokartanosta. Kylän pellot sijaitsivat rinteen alaosassa Vanajaveden rannalla, kylä ja kartano nykyisen Aulangontien varrella. Yhteiskoulun tontti oli tällöin mäkistä metsäaluetta. Hämeenlinnan kaupunki siirrettiin linnan pohjoispuolelta nykyiselle paikalle 1778, siirron yhteydessä kaupungin raja-alueista muodostettiin 1778 Hämeenlinnan maalaiskunta, johon Hätiläkin kuului. Hätilän kartano, myöhemmin kruunun virkatalo ja vuokratila, säilyi tilana aina 1900-luvulle saakka. Helsinki-Hämeenlinna rautatie valmistui 1862 ja asema sijoittui kartanon rantapelloille. Rantaan rakennettiin lisäksi suuri höyrysaha. Kaupungin rajan välittömässä läheisyydessä olleesta Hätilästä muodostui kaupungin kasvaessa 1800-luvulla maalaiskunnan taajama, jossa oli asutusta, teollisuutta ja kauppaliikkeitä. Hätilä liitettiin osaksi kaupunkia vuoden 1948 kuntaliitoksessa.

Hätilän rakennussuunnitelmat ja asemakaavat 1937, 1949 ja 1970

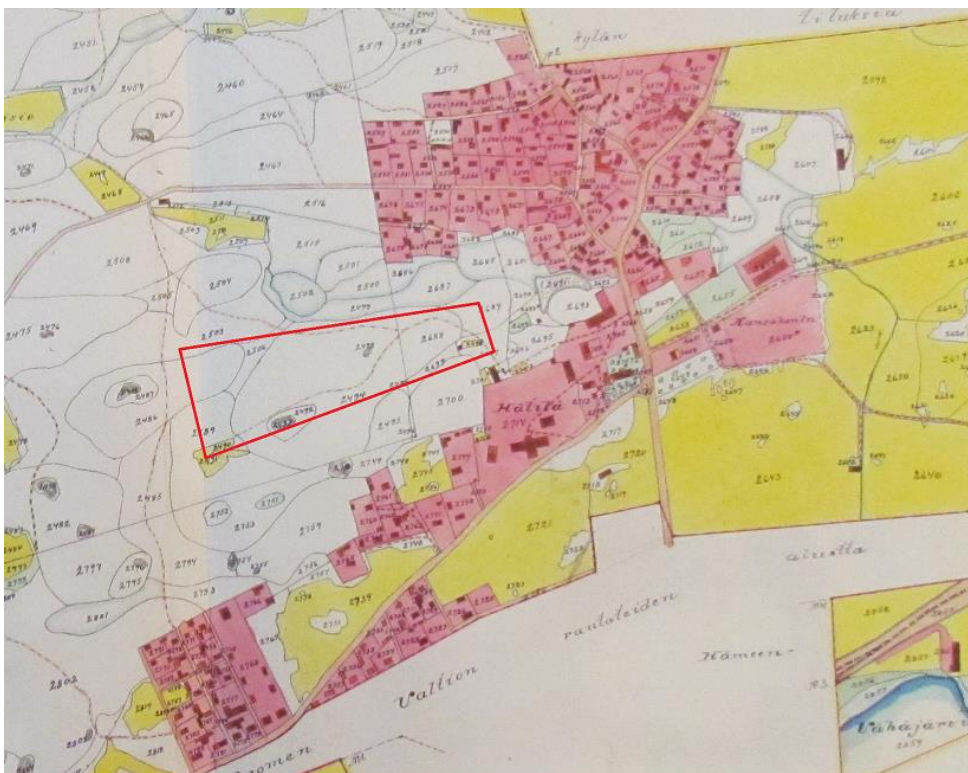
Hätilän maille syntyi pienasutusta ja teollisuutta 1900-luvun alkupuolella. Asutus keskittyi vanhojen teiden varsille, Viipurintielle ja siitä Aulangolle ja ruutikellarille vievien tielinjojen läheisyyteen. Hätilän ensimmäinen rakennusjärjestys ja nykyrakenne pohjautuvat näihin vanhoihin teihin ja asutukseen.

Senaatinkartta 1899

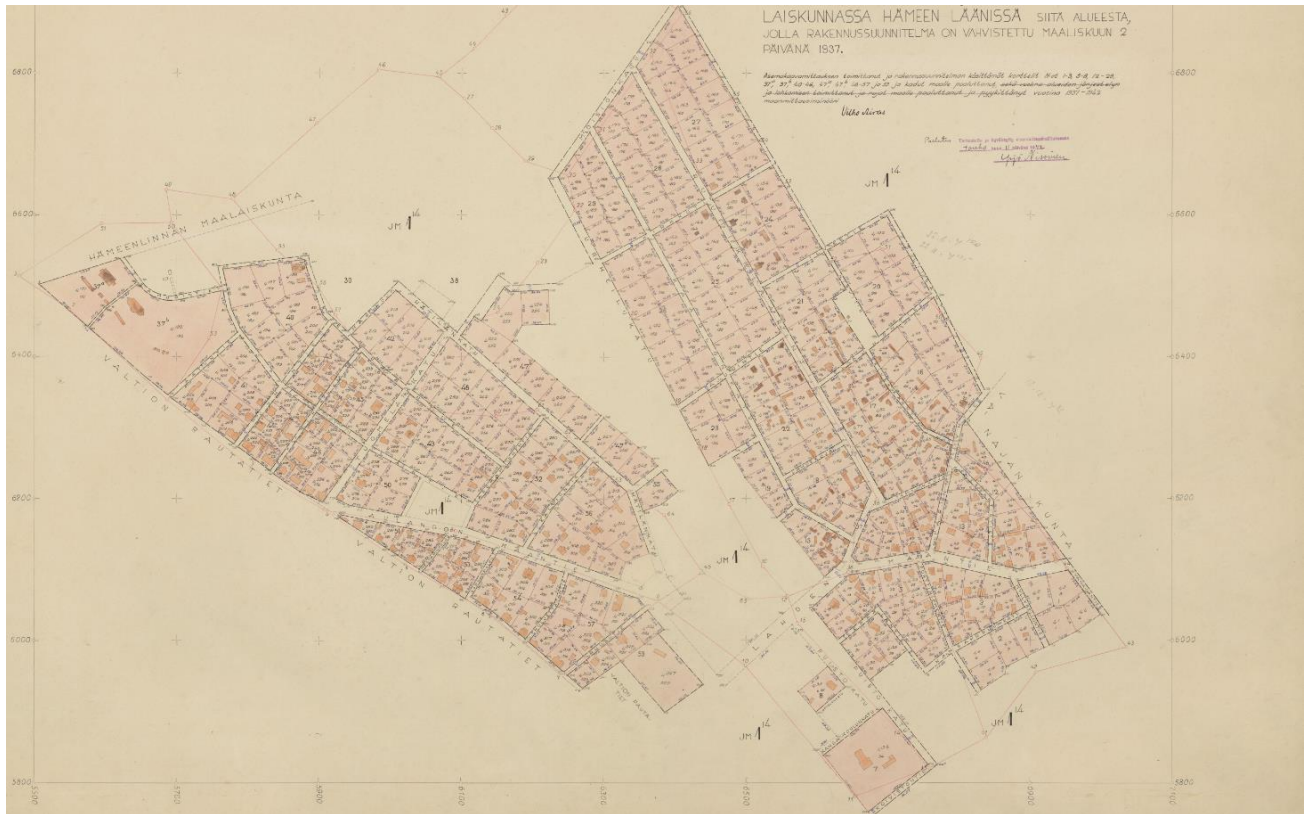
Kartta: Ote senaatinkartasta v. 1899. Punaisella rajauksella on osoitettu Hätilän nykyiset julkisen rakentamisen korttelit. 1930-luvulla kaavoituksen pohjaksi tulivat kartalla näkyvät historialliset tiet, nykyiset Rautatienkatu ja Viipurintie sekä 1800-luvulla rakennettu Ruutikellarintie. Lähde: Senaatinkartta, Sääksmäki XV-XVI, lehdet 26-27, digitaaliarkisto, KA.

Uudistuskartta 1916

Kartta: Ote v. 1916 uudistuskartasta, joka laadittiin virkatalon maiden suunnittelun ja uuden käyttötavan pohjaksi. Hätilän taajamaksi kasvanut asutus keskittyi nykyisten Rautatiekadun, Ruutikellarintien ja Viipurintien varrelle. Lähde: Digitaaliarkisto, KA.

Hättilän rakennussuunnitelma 1937

Kartta: Hättilän asemakaavamittauskartta, mittaus 1937-1942 maanmittausinsinööri Vilho Airas. Hättilän rakennussuunnitelma vahvistettiin 1937. Hättilän tulevat julkisen rakentamisen korttelit näkyvät kartan keskellä kiilamaisena alueena. Mittauskarttaan on merkitty myös sen ajan rakennuskanta.

Tiestön ja asutuksen pohjalta laaditussa vuoden 1937 rakennussuunnitelmassa Hättilästä suunniteltiin ajan hengen mukaisesti puutarhakaupunginosaa. Vanhaan tiestöön, nyk. Rautatienkatuun ja Ruutikellarintiehen tukeutuva suunnitelma käsitti suuria puutarhatontteja. Suunnitelmassa Hättilän asuinalue jakautui kahteen lohkoon, joiden väliin jäi kiilamainen rinnealue, joka jätettiin suunnittelematta, joskin nykyinen Viertokatu oli jo suunnitelmassa nimetty Urheilukaduksi. Todennäköisesti Hättilästä on tehty asemakaavasuunnitelma 1930-luvulla, mutta sitä ei löytynyt tämän työn puitteissa. Samaan aikaan tamperelainen E. Kaalamo laati asemakaavaluonnokset mm. Kaurialan ja Sairion alueelle.

Asemakaava 1949

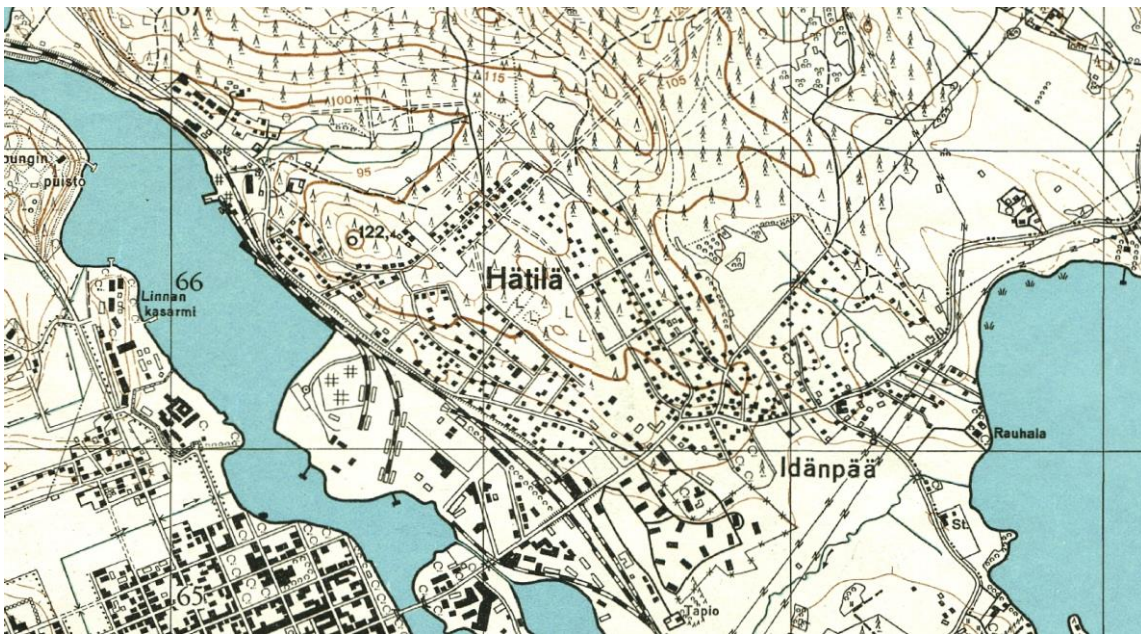
Hämeenlinnan maalaiskunta liitettiin kaupunkiin 1948. Vuonna 1949 laaditussa Hättilän asemakaavassa vahvistettiin olemassa olevat otot, kaava määritteli lähinnä edelleen rakentuvan alueen tonttitehokkuuden. Tällöin määritettiin kaupunginosan keskelle jääneen kiilamaisen alueen yleisten rakennusten rakennuspaikat. Yhteiskoulun nykyinen rakennusala on määritetty jo tässä kaavassa, samoin kuin Tuomelan koulun sekä pallokentän alue.

Asemakaava 1970

Seuraava, vuonna 1970 laadittu Hätilän asemakaava on pääosin edelleen voimassa. Alueen rakennustehokkuus nousi, kun pääväylien tonttien tehokkuutta nostettiin, mikä mahdollisti Aulangontien varren pienkerrostalot.

2.2 Hätilän kaupunginosan rakentuminen

Topografinen kartta 1946

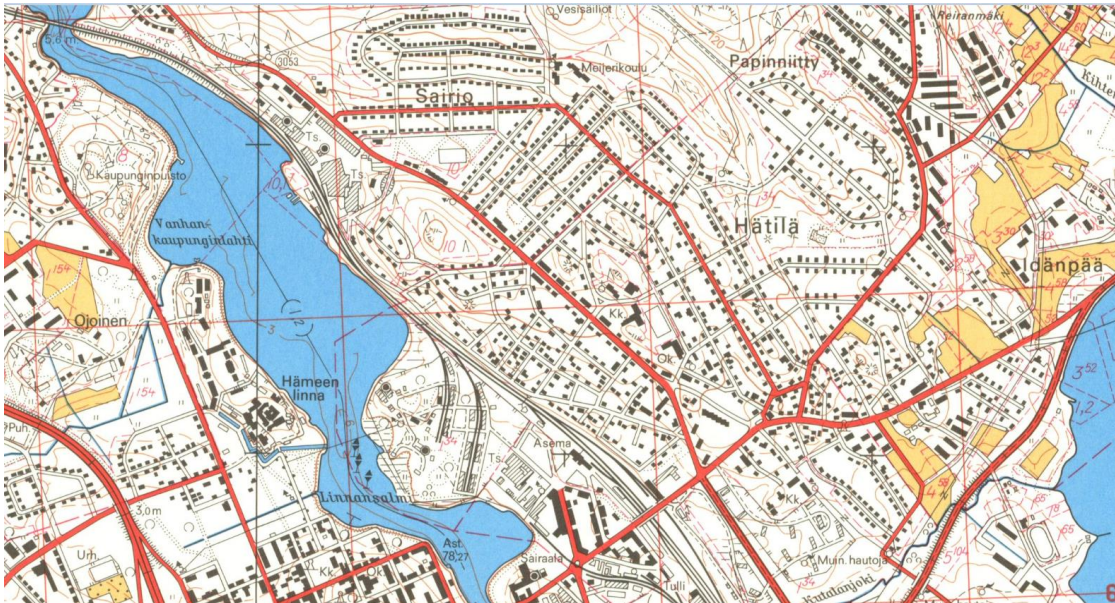
Kartta: Ote v. 1946 topografikartasta. Hätilän kaupunginosan tiestö on jo hahmottumassa ja asutusta on tullut lisää. Hätilän luoteispuolelle sijoittuvan Sairion alueen rakentaminen on alkanut. Sairion alueelta puuttui vanhempi asutus, joten se rakentui suunnitelman mukaan nopeasti ja yhtenäiseksi.

Peruskartta 1961

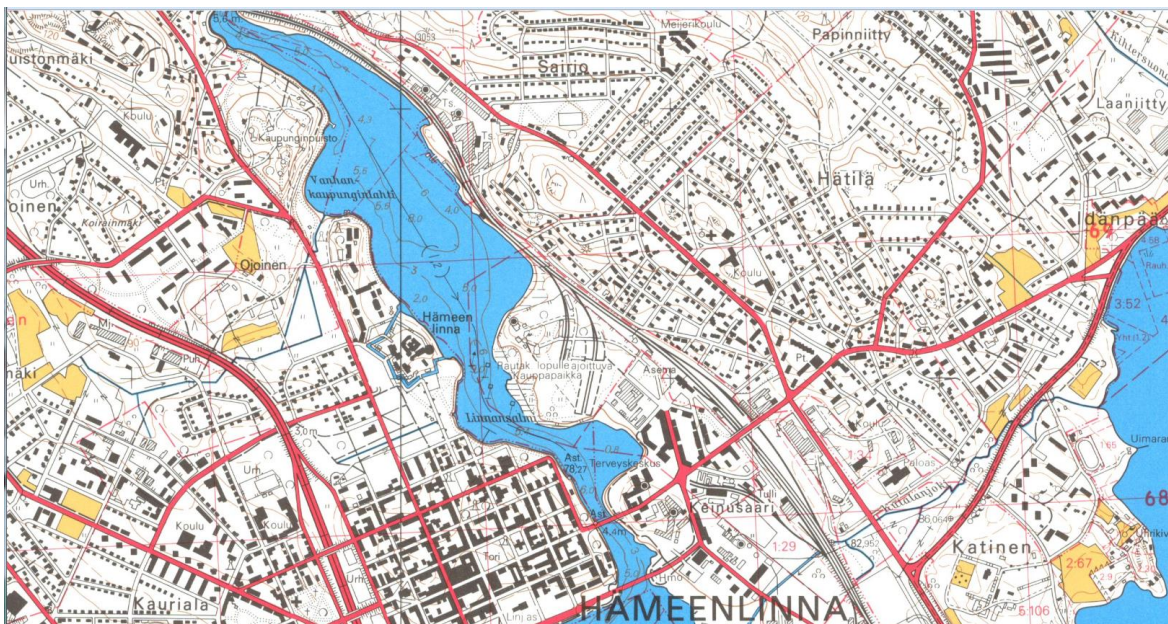
Kartta: Ote v. 1961 peruskartasta. Koulut ja kirkko ovat valmistuneet. Asuinkortteleissa näkyy vielä tyhjiä tontteja. Sairion alue on valmistunut.

Peruskartta 1976

Kartta: Ote v. 1976 peruskartasta. Hätilän rakentaminen jatkuu edelleen, Aulangontien varrelle on rakennettu kerrostaloja.

Peruskartta 1989

Kartta: ote v. 1989 peruskartasta. Hätilän pitkään jatkunut, jo 1800-luvulla alkanut rakentaminen näkyy hyvin erillisinä rakennustyyppinä ja mittakaavana.

2.3 Yhteiskoulut

Yhteiskoulun juuret ovat Hämeenlinnan tyttökoulussa, joka perustettiin yksityisten toimesta 1878 antamaan tytöille mahdollisuus käydä koulua ja myöhemmin oppikoulua suomen kielellä. Kaupungissa oli tällöin jo kaksi ruotsinkielistä tyttökoulua. Yhteiskouluajatus sai kannatusta kaupungissa 1900-luvun alkupuolella ja 1904 Senaatti antoi luvan Hämeenlinnan Suomalaisen tyttökoulun muuttamiseksi yhteiskouluksi. Koulu toimi tällöin Turuntie 2:ssa, laamanni G. A. Wetterhoffin entisessä talossa. Koulun tiloja oli laajennettu 1897 ja uudistiloja rakennettiin yhteiskoulun perustamisen jälkeen. Uusi koulurakennus valmistui 1907.

Yksityinen oppikoulu oli 1920- ja 1930-luvulla kasvavien kaupunkien virkamiesten ja keskiluokan lasten koulu, tärkeä sosiaalisen nousun väylä. Hämeenlinnassa suomalainen yhteiskoulu oli alueensa harvoja yliopistoon johtavia kouluja ja oppilaista oli huomattava osa Hämeenlinnan ulkopuolelta. Erityisen tärkeä yhteiskoulu oli tytöille, olihan se pitkään ainoa koulu, jossa tytöillä oli mahdollista saada oppikoulutasoista opetusta ja suorittaa ylioppilastutkinto. Tyttöjen määrä olikin ennen toista maailmansotaa 80- 90 % koulun oppilaista. Poikien määrä alkoi kasvaa vasta sotien jälkeen osana yhteiskunnan yleistä koulutustason nousua.

Yhteiskoulun tilat ja tontti kävivät vähitellen ahtaiksi. Koulun erikoisluokkien ja voimistelusalin puutteista oli huomautettu jo 1930-luvulla. Sodat siirsivät uudistuksia, ja rauhan tultua, vuonna 1946, johtokunta tiedusteli mahdollisuutta saada koulutontti Hätilän virkatalon alueelta, jota kaavoitettiin tällöin uudeksi kaupunginosaksi. Koululle varattiin tontti kaupunginosan keskeltä, johon oli jätetty tilaa julkisille rakennuksille. Samaan kortteliin tuli myös varaus Tuomelan kansakoulua varten, Hätilään oli näin syntymässä koulukeskus.

Asiaa lähti ajamaan koulun rakennustoimikunta, johon kuuluivat pankinjohtaja N. W. Avellan, lääkäri Ensio Kurki-Suonio ja apulaiskaupunginjohtaja Mauno Kauppi-la. Hätilän koulutontti ostettiin valtiolta 1950. Samaan aikaan tuli voimaan yksityisoppikoulujen uusi valtionapulaki, joka toi tukea koulujen toimintaan ja rakentamiseen. Rakennustoimikunta teki kolme matkaa tutustuakseen vastavalmistuneisiin oppi- ja kansakoulurakennuksiin. Suurimman vaikutuksen toimikuntaan teki arkkitehti Annikki Virtasen piirtämä Lahden Kannaksen yhteiskoulu.

Koulun rahoittamiseksi perustettiin yhtiö, johon tulivat osakkaiksi kunnat, joista oli oppilaita yhteiskoulussa. Osakkaiksi tulivat Hämeenlinnan kaupungin ohella Hattulan, Janakkalan, Tuuloksen, Tyrvännön ja Vanajan kunnat, jotka omistivat 90 % yhtiön osakkeista. Suurin osakas oli Hämeenlinnan kaupunki, jonka omistusosuus oli 80 %. Hämeenlinnan Yhteiskoulun vahva julkinen omistus oli aikanaan poikkeus, yleensä yksityiskoulua hoiti kannatusyhdistys. Vuonna 1952 muodostettu osakeyhtiö loi hyvän lähtökohdan koulun uudisrakennukselle.

Kunnille osakeyhtiömalli tarjosi mahdollisuuden tukea kunnan koulutustarjontaa, valtiolla ei tässä vaiheessa ollut mahdollisuutta korjata kuntien oppikoulutarjontaa tyydyttävälle tasolle. Yksityiskoulut olivatkin sodan jälkeen tärkeässä roolissa, kun kouluoloja kehitettiin. Suomalainen yhteiskunta oli sotien jälkeen vahvassa murroksessa, maatalousvaltainen Suomi sai ensin tukea tuhansina uusina maati-

loina, mutta vielä vahvemmin Suomi teollistui, kaupungistui ja alkoi siirtyä kohti tieto- ja palveluyhteiskuntaa. Jälleenrakennus näkyi rintamamiestalojen, teollisuuden, yhdyskuntatekniikan ja koulujen rakentamisena.

Elinkeinorakenteen muutos ja koulutustarpeen kasvu näkyi oppikouluverkon tihentymisenä sodan jälkeen. Vuonna 1946 maassa oli 273 oppikoulua, 1960-luvun lopulla jo 663, joista puolet oli yksityisiä. Järjestelmä oli toimiva, valtion voimavarat oli sodan jälkeen sidottu jälleenrakentamiseen ja sotakorvauksiin, joten rahaa koulujärjestelmän kehittämiseen oli niukasti. Valtionapujärjestelmä loi edullisen tavan nostaa kansan koulutustasoa. Uusi, rakentuva yhteiskunta nojasi vahvasti kansalaisyhteiskunnan tukemaan sivistykseen ja koulutukseen.

Hätilään rakennettavan koulun suunnittelijaksi valittiin tutustumismatkojen jälkeen arkkitehti Annikki Virtanen, jonka piirustukset Kouluhallitus hyväksyi pienin muutoksin helmikuussa 1953. Lopulliset piirustukset valmistuivat huhtikuussa 1953.

Koulun rakennustyöt aloitettiin marraskuussa 1953. Rakentajina toimivat Rakennustyö Oy, Vesijohtoliike Ottela Oy, Renkama Oy ja Maalausliike Veljekset Envall. Peruskivi muurattiin marraskuussa 1954, ja koulutyö aloitettiin Hätilänmaällä syksyllä 1955. Koulu oli ajanmukainen. Luokkia oli 18, ja lisäksi piirustus, fysiikka, kemia, biologia, käsityö ja kotitalous saivat omat erikoisluokkansa. Kellariin tuli koulun keittiö ja aamiaishuone. Omaan siipeensä tulivat voimistelusalja ja juhlasali sekä Yhteiskoulun ja Tuomelan koulun väliin pallokenttä, Tuomelan kenttä.

Koulut olivat perinteisesti sijoittuneet keskustaan, jossa ne kärsivät oppilasmäärien noustessa ahtaudesta tai sopivien tilojen puutteista. Uuden koulutalon rakentaminen Hätilään oli koulun rehtori Paavo Kourin ajama hanke. Hätilässä koulu ei kilpailisi samoista oppilaista lyseoiden kanssa. Koulu myös seurasi kaupungin kasvua ja kehitystä. Hätilän esikaupunki oli kaavoitettu 1949 kaupungin laitamille omakotialueeksi, johon sijoittui runsaasti keskiluokkaa ja lapsiperheitä. Yhteiskoulu siirtyi nyt kaupungin laitamille, missä oli elintilaa ja oppilaita. Suomessa 1950-luku oli lähiökoulujen perustamisen aikaa.

Yksityiskoulujen keskuudessa harvinainen kunnallinen osakeyhtiö purettiin 1970-luvulla peruskoulu-uudistuksen yhteydessä ja Yhteiskoulusta tuli osa kaupungin kouluverkkoa.

2.4 Koulurakennukset Suomessa

1800-luku

Kansakouluasetus annettiin Suomessa 1866. Siinä määriteltiin aineet, joita tuli opettaa. Ensimmäiset koulut toimivat yleensä rakennuksissa, joita ei oltu suunniteltu opetustarkoituksiin. Ensimmäiset omat rakennukset koulut saivat 1870-luvulla. Koulurakennukset toteutettiin useimmiten puusta ja yksikerroksisina. Tyypipiirustuksia käytettiin pitkään maaseudulla, kaupungissa koulut olivat pääosin varta vasten paikkaansa suunniteltuja. Vasta 1800-luvun lopulla kaupunkeihin, aluksi oppikoulujen käyttöön, tulivat ensimmäiset monumentaaliset, kertaustyylejä edustavat kivirakennukset. Näissä oli yleensä pohjaratkaisuna keskus-käytävä, aulat ja portaikot olivat juhlavia.

1900-1910-luvut

1900-luvun alkupuolella koulujen suunnitteluun vaikutti jugend, julkisivuista ja sisätiloista tuli monimuotoisia. Epäsymmetriaa suosiva jugend ei kestänyt pitkään, ja 1910-luvulla siirryttiinkin jo takaisin symmetriaan. Kouluista pidettiin arkkitehtuurikilpailuja, mikä osoitti, että niiden suunnittelua pidettiin tärkeänä yhteiskunnallisena tehtävänä.

1920-30-luvut

Yleinen oppivelvollisuus saatiin voimaan vuonna 1922, mikä lisäsi tarvetta rakentaa uusia kouluja. Maaseudulla puu säilyi pääasiallisena rakennusmateriaalina, kaupungeissa koulut rakennettiin tiilestä. Koulut saattoivat olla 4-5 kerroksisia, julkisivut rapattiin sileäksi, julkisivujen jäsentely ja koristelu noudattivat aikansa hienostunutta klassismia. Pohjaratkaisut olivat selkeitä ja perustuivat sivu- tai keskikäytäväjärjestelmälle. Käytävät olivat leveitä ja portaikot juhlavia. 1930-luvulla yleistyy koulutyyppi, jossa luokat, juhlasali ja voimistelusalit sijoitettiin eri siipiin. Erikorkuisilla osilla oli omat funktionsa. Ajan tyyli, funktionalismi, näkyi selkeytenä, tarkoituksenmukaisuutena ja linjakkuutena. Sisätiloihin pyrittiin saamaan mahdollisimman paljon luonnonvaloa päätyihin sijoitetuista ikkunaseinistä. Keuhkosairauksien ehkäisyyn liittyi samaan aikaan yleistynyt ikkunamalli, jonka alaosassa oli matala tuuletusikkuna.

1940- ja 50-luvut

Sodan jälkeen kaupunkeihin ja taajamiin syntyi edellisten vuosikymmenten kehityksen pohjalta suomalaisen koulutalon perusmalli, monikerroksinen, satulakattoinen rakennus. Rakennusta rajasi piha sekä usein urheilu- tai pallokenttä. Luokahuoneet olivat yhdessä ja voimistelusalit toisessa siivessä. Edellisen vuosikymmenen funktionalismille tyypillisiä, pelkistettyjä muotoja loivennettiin materiaalirunsaudella ja suorakulmaisuudesta poikkeavilla yksityiskohdilla. Ulkoseinissä sileäksi rapatun pinnan tilalle tuli juurevampi roiskerappaus, johon voitiin yhdistää muita materiaaleja, esim. punatiiltä.

Koulun perinteinen malli oli kuitenkin 1950-luvulla murroksessa. Koulujen opetusohjelmia ja toimintaa uudistettiin, jolloin syntyi tarvetta uusille koulutyypeille,

joista esimerkkinä mm. hallikoulut. Koulua katsottiin nyt lapsen ja nuoren näkökulmasta, jolloin perinteinen monumentaalikoulu alkoi tuntua vieraalta lapsen mittakaavasta katsottuna. Uusien matalien, aulatiloiltaan valoisampien koulujen suunnittelu alkoi 1950-luvun jälkipuolella. Matala koulu liittyi hienovaraisemmin ympäristöönsä, mikä tuli ihanteeksi arkkitehtuurissa ja alkoi näkyä 1960-luvulla rakennusten mataloitumisena. Hämeenlinnassa Yhteiskoulu edustaa 1900-luvulla pitkään kehittyneen monumentaalikoulun viimeistä vaihetta.

3 Yhteiskoulu ja Hätilän julkisen rakentamisen korttelit

3.1 Yhteiskoulu Hätilän maisemassa

Hätilän kaupunginosa ja Yhteiskoulun tontti sijoittuvat Aulangon harjun eteläpäähän, vanhan Viipurintien varrelle. Koulujen ja kirkkojen korttelit olivat ennen kaupunginosaa Hätilän virkatalon omistuksessa olevaa metsäistä harjannetta. Vanha mäkinen metsämaisema näkyykin edelleen havupuuvaltaisena puustona ja maastonmuotoja seuraavana tiestönä. Julkisen rakentamisen alue sijoittuu maaperän ja maiseman murroskohtaan, harjun reunaan, josta maisema alkaa viettää kohti Vanajavettä.

Hätilän kaupunginosan keskelle sijoittuva julkisen rakentamisen alue on edelleen vahvasti luonnontilainen, pääpuustona ovat kookkaat kuuset ja männyt. Kiilamaista aluetta rajaavat Aulangontie ja Viertokatu. Alueella ovat luonnontilaista metsää käsittävät Hätilänpuisto ja Tuomelanpuisto. Koulujen väliin jää Tuomelan kenttä, jolla ovat nyt viipalekoulun rakennukset

1. Yhteiskoulu, 2. Tuomelan koulu, 3. Hätilän kirkko, 4. Esikoislestatadiolaisten kirkko. Tuomelan kentän viipalekoulut puuttuvat kartasta. Taustakartta: Virastokartta.

Rakennukset sijoittuvat lounaaseen, kohti Vanajavettä laskevan rinteet yläosaan. Koulut muodostavat oman korttelinsa alueen eteläpäässä. Koulutontteja rajaa itäpuolelta, Viertokadun puolella, pääosin 1950-luvulta oleva pientaloasutus. Länsipuolella, rinteet alaosassa, on Aulangontien varressa 1970-luvulla rakennettuja kolmikerroksia kerrostaloja.

Pääjulkisivut, Aulangontie suunnasta

Rakennusajalle tyypilliset massiiviset ja korkeat koulurakennukset muodostavat hallitsevan elementin lähestyttäessä niitä länsipuolelta, kaupunginosan toisen päätien, Aulangontien suunnasta. Koulut asettuvat rinteeseen reunalle. Koulujen ja kirkkojen pääsisäänkäynnit ja pihat sijoittuvat Aulangontien puolelle. Alhaalta lähestyttäessä korkeiden koulurakennusten maisemavaikutusta pehmentävät rinteeseen männyt, jotka ovat tyypillinen osa aikakauden miljöösuunnittelua ja Hätilän yleisten rakennusten korttelin ominaispiirre.

Pääjulkisivut

Kuvat: Vasemmalla Kaupunginarkkitehti Olavi Sahlbergin johdolla suunniteltu Tuomelan koulu (1952, n. 1955) Tuomelankadun rinteessä sekä oikealla Yhteiskoulu (1953, ark. Virtanen) Viertokadun rinteessä. Yhteiskoulun hallitseva asema korostuisi, jos rinteestä karsittaisiin lehtipuut pois.

Tuomaalankadun varrelle sijoittuu myös Hätilän kirkko (1956, ark. Mika Erno). Kirkon ja seurakuntatalin käsittävä kokonaisuus noudattaa koulujen kanssa samaa suunnittelua, toimintoja on sijoitettu siipiin. Esikoislestadiolaisten kirkko (1969) edustaa jo 1960-lukua, vaikutteita on nähtävissä mm. Viljo Rewellin Vatialan siunauskappelista (1962).

Koulut Viertokadun varrella

Maaston piirteet rauhoittuvat itäpuolella, jossa koulut muodostavat Viertokadun maisemaa hallitsevan elementin Tuomelan kentän laidoilla. Koulujen maisemavaikutusta vähentävät kentän viipalekoulut. Matalat rakennukset peittävät Yhteiskoulun pohjoispuolen julkisivun, johon kuuluu mm. aulatilojen erkkeri.

Kuvat: Vasemmalla Yhteiskoulu Viertokadun pohjoispäästä kuvattuna. Oikealla koulut Viertokadun ja Tuomelankadun risteyksestä kuvattuna.

Kuva: Yhteiskoulu ja viipalekoulut.

Kuva: Näkymä koululle Ajurintien suunnasta, 1950-luvun koulu ja omakotitalo.

3.2 Hämeenlinnan Yhteiskoulu

Yhteiskoulun vuonna 1955 valmistunut ja vuosina 1997-1999 sisätiloiltaan saneerattu rakennus käsittää L-muotoisen rakennusmassan, jossa 4-kerroksiseen pääsiipeen sijoittuvat opetustilat, ruokala ja hallinto. Pääsiiven eteläpäädyssä on kapeampi osa, jossa aikaisemmin sijaitsivat henkilökunnan asunnot ja erikoisluokkia. Poikittaiseen ja aavistuksen pääosaa matalampaan pihasiipeen sijoittuvat päällekkäin voimistelusalit ja juhlasali.

Satulakattoisessa rakennuksessa on aaltokuvioinnilla koristettu, siniharmaaksi maalattu betonisokkeli. Tiilirunko on roiskerapattu, kalkkimaali on ruskeankeltainen. Ikkunat ovat vaaka-ikkunoita, luokkaosan päädyissä ja juhlasalisiivessä on suuret pystyikkunat. Portaikon ja aulan asemaa rakennuksessa on korostettu katujulkisivun puolella tiilierkerillä ja 6-kulmaisilla ikkunoilla.

1. Koulurakennus, 2. pyöräkatos, 3. männyn suojamuri, 4. jätekatos

Kohdetiedot

Kaupunki	Hämeenlinna
Kohde	Hämeenlinnan Yhteiskoulu
Osoite	Viertokatu 1
Aluetyyppi	esikaupunki, asemakaava 1949 (1937) Hätilän kaupunginosa
Rakennustyyppi	koulurakennus, L-pohja, keskikäytäväratkaisu
Rakennusvuosi	1953-1955
Pääsuunnittelija	arkkitehti Annikki Virtanen, 1953
Rakennesuunnittelu	rakennussuunnittelutoimisto I. Melakari, Helsinki
Rakennuttaja	Hämeenlinnan Yhteiskoulu, kunnallinen osakeyhtiö
Muutosvuodet	1997-99 sisätilojen saneeraus, Julkisivussa tuulikaapin laajennus, ark. tsto. Aarne von Boehm Oy
Omistaja	Hämeenlinnan kaupunki
Kerrosmäärä	kellari, 3 kerrosta ja vintti
Perustus/sokkeli	betoni, aaltokuvio
Runko	tiilirunko, betonipilarit
Vuoraus	roiskerappaus
Värit	ruskeankellertävä, ikkunankarmit valkoiset, sokkeli sininen
Ikkunat	pääosin 2-jakoiset vaakaikkunat, päädyissä ja juhlasalissa suuremmat ikkunat, pääportaikon ikkunat 8-kulmaiset
Sisäänkäynnit	pääoven suuri tuulikaappi ja katos 1999. Piharappu, lip-pamainen katos. Lastaussilta 1999.
Kattomuoto	satulakatto, avoräystäät, puurakenne
Kattomateriaali	betonitiili
Parvekkeet	eteläpäädyssä kapea parveke, kaareva metalliaita, länsipäädyssä parveke, metalliaita
Toiminta	Hämeenlinnan yhteiskoulu, koulukäytössä 1955-2016. Oppilaat siirrettiin koulurakennuksesta Tuomelan kentän parakkeihin lukuvuoden 2016 alusta, viranhaltijapäätös 2/2016. Hätilän sivukirjasto toimi koululla kesästä 2014 joulukuuhun 2016.
Ominais- ja erityispiirteitä	L-muotoinen rakennusmassa, pääosan pääty porrastettu, opetus- ja hallintotilat Viertokadun varressa olevassa osassa, pihasiivessä juhla- ja voimistelusalit. Pääjulkisivut Viertokadun ja pallokentän suuntaan, julkisivuja korostettu erikoisikkunoilla, tiilierkkerillä ja ikkunakehyksellä. Siipien päädyissä pienet parvekkeet, metalliaita.
Julkisivumuutoksia	Sisäänkäynti, tuulikaappi 1999, lastaussilta 1999

3.3 Yhteiskoulu, ark. Annikki Virtanen 1953

Yhteiskoulun uudisrakennuksen suunnitteli arkkitehti Annikki Virtanen vuonna 1953. Virtanen oli valmistunut arkkitehdiksi 1938 ja toiminut sen jälkeen yksityisenä arkkitehtina. Vuodesta 1950 hän oli Rakennushallituksen palveluksessa ja 1954 toimistoarkkitehtinä.

Hätilän Yhteiskoulu edustaa edellisten vuosikymmenien aikana kehittynyttä ja kypsyntä monumentaalikouluperinnettä, jolle oli tyypillistä monikerroksinen, muurimainen rakennuskokonaisuus ja siipiin eriytyvät toiminnot. Sotia edeltäneen niukan klassismin ja funktionalismin ankaruutta loivennettiin sokkelin valukoriste-luin, roiskerappauksella, tiilierkkerillä ja monikulmais-in ikkunoin. Siipien suojaaman koulupihan puolella julkisivusta puuttuvat detaljit.

Monumentaalinen koulurakennus sai piirteet, jotka tekevät siitä oman aikansa tyypillisen edustajan. Vuoden 1949 asemakaava määritteli kahteen siipeen jakautuvan rakennusalan. Samaan kaavaan merkittiin myös koulun pallokenttä ja Tuomaalan koulu. Yhteiskoulu ja Tuomaala muodostavatkin suunnitellun kokonaisuuden. Yhteiskoulun rakennustoimikunta valitsi perinteisen ratkaisun arkkitehti Virtasen Lahteen suunnitteleman Kannaksen koulun suunnitelmien pohjalta.

Arkkitehti Annikki Virtasen allekirjoittamat piirustukset on päivätty 4.5.1953. Rakennukseen tuli tiloja neljään kerrokseen, pääosin maanpäälliseen kellariin ja kolmeen kerrokseen. Hämeenlinnan kaupunginarkistossa säilytettävät piirustukset käsittävät pohja-, leikkaus-, asema- ja julkisivupiirustukset. Detaljipiirustuksia yksityiskohdista tai huonekaluista ei kokonaisuuteen kuulu. Arkkitehdin vastuulla oli tilojen mitoitus, pohja ja julkisivut. Rakenteiden teknisestä suunnittelusta vastasi Rakennussuunnittelutoimisto I. Melakari Helsingistä.

Asemapiirros 1953

Asemapiirros 1953. Piirrokseseen on merkitty pihaan polkupyöräkatos ja sadekatos, nykyinen polkupyöräkatos on lähempänä juhlasalisiipeä. Rinteeseen on merkitty puustoa, ilmeisesti siinä kasvaneita mäntyjä.

3.3.1 Rakennuspiirustukset 1953, saneeraus 1999

Koulun sisätilojen muutoksia ja säilyneisyyttä ei ole tässä työssä tutkittu systemaattisesti. Sisätiloissa havainnoitiin tilojen yleisilmettä ja selkeästi hyvin säilyneitä tiloja. Alkuperäisiä pohjapiirustuksia on tarkasteltu rinnatusten vuoden 1999 saneerauspiirustusten kanssa. Tarkastelu on yleispiirteinen, ei kaikkia tiloja koskeva. Tilojen yleisilmettä ja säilyneitä osia on esitelty valokuvina kappaleessa 3.5.

Pohjapiirustukset 1953 ja 1999

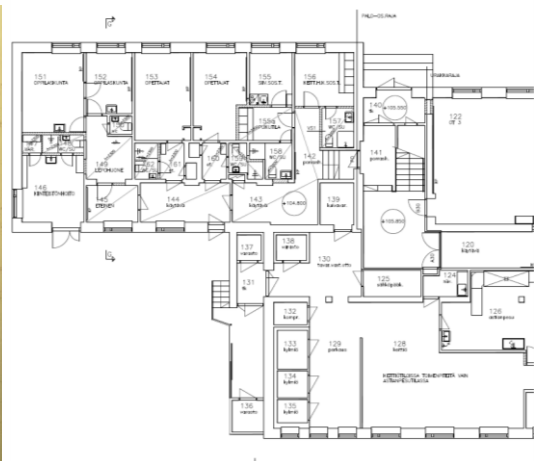
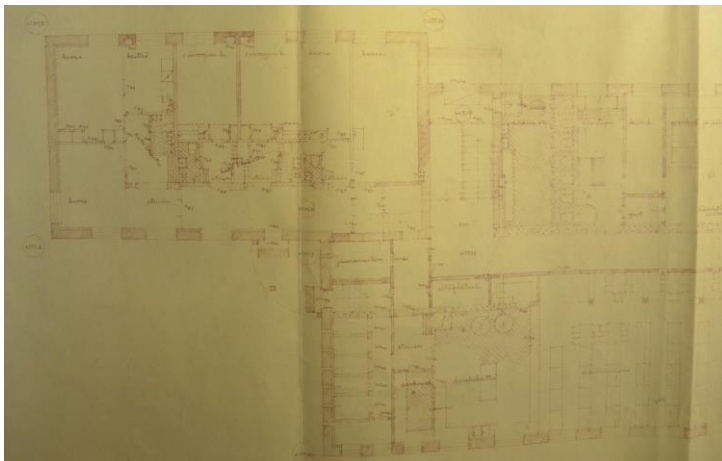
Kellarikerros 1953

Rakennuksen kellarikerros on pääosin maanpäällinen. Pihasiivessä sijaitsivat voimistelusalja ja sen varastot. Pääsiivessä olivat kattilahuoneen ja polttoaineiden lisäksi veistoluokka, kirjasto, kerhohuone, keittiö, aamiaishuone, pesutupa, mankeli ja poikien wc. Eteläpäätyyn, runkoa kapeampaan ja julkisivultaan porrastettuun osaan, sijoituivat asunnot, 2 h + keittiö ja kolme hellahuonetta siivoushenkilökunnalle.

1999

Saneerauksessa kellarin asuinhuoneet muutettiin henkilökunnan, huollon ja oppilaiden tiloiksi. Poikien wc, pesutupa ja mankelitilat yhdistettiin opetustilaksi. Polttoainevarastosta tehtiin ruokailutiloja. Myös keittiön tiloja uudistettiin.

Eteläpään pohjapiirustukset 1953 ja 1999

1. kerros

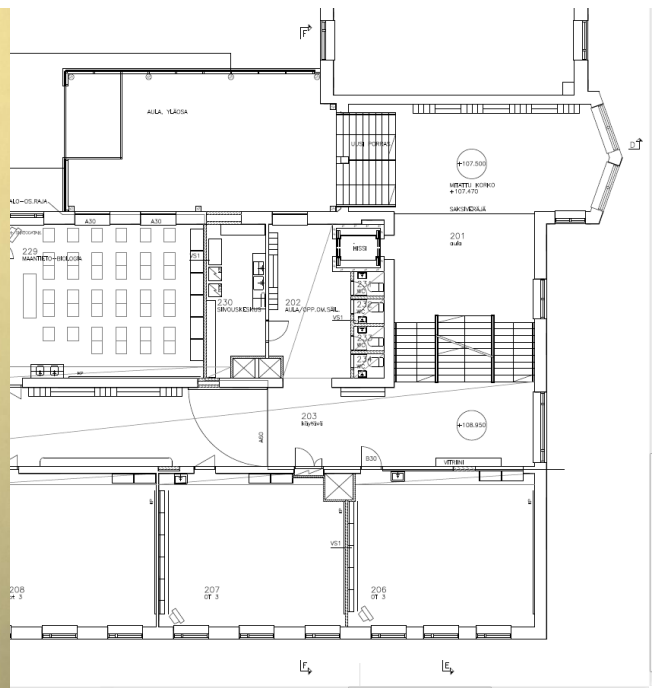
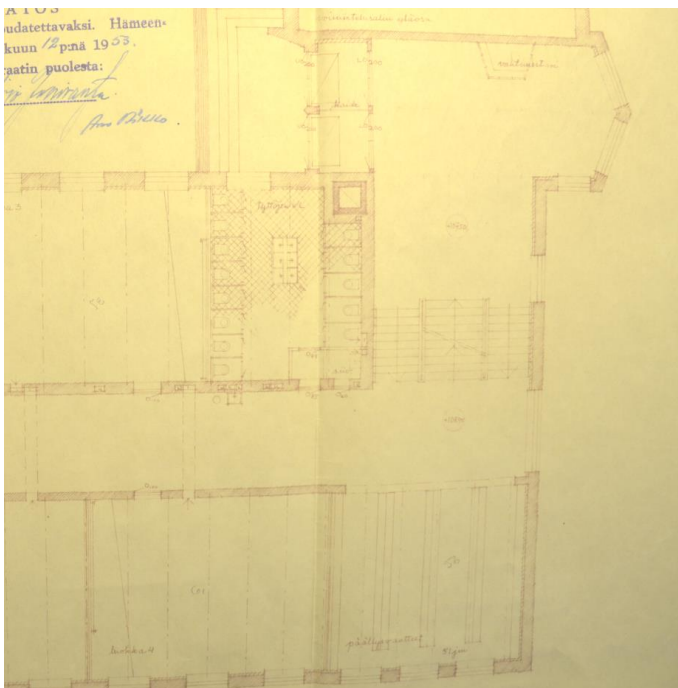
1953

Ensimmäisen kerroksen sisäänkäynnin yhteydessä olivat aula, vahtimestarin tila ja vaatenaulakot. Keskikäytävän molemmiin puolin olivat luokat 1-7. Eteläpäädyn kapeassa osassa oli opetuskeittiö. Pääsisäänkäynti oli pihan puolella, siipien yhtymäkohdassa.

1999

Saneerauksessa rakennettiin uusi aula, jolloin ulkoraput siirtyivät vanhaan aulaan. Aulan vieressä sijainnutta tyttöjen pesuhuonetta pienennettiin ja keskuslämmityksen piippuun tehtiin hissi. Vaatetila, jonka kehystetty ikkuna näkyy julkisivussa, muutettiin luokkatilaksi.

Pääsisäänkäynti, aula ja luokkatiloja 1953 ja 1999

2. kerros

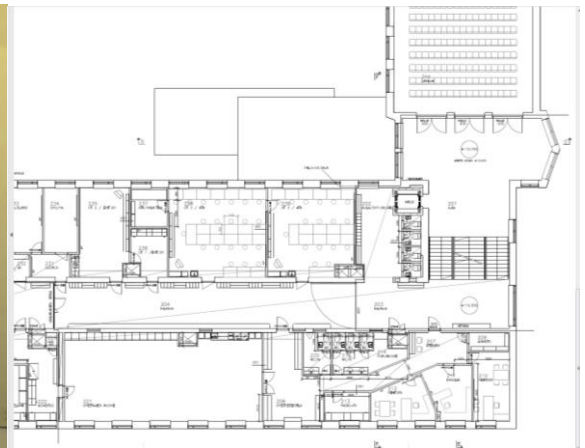
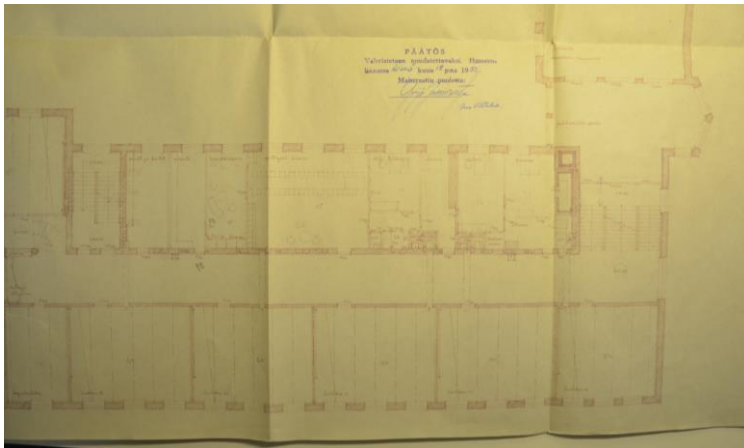
1953

Toiseen kerrokseen sijoittuivat aulan ja portaikon lisäksi keskikäytävän varrelle luokat 8-13, käsityöluokka sekä rehtorin huone, kanslia, tupakkahuone ja opettajien huone, joista oli hyvä näkymä koulun ulkoiluun tarkoitettulle sisäpihalle. Yksityiskohtina sisätiloissa oli idätyslaatikko ja akvaario keskikäytävän eteläpäässä. Pihasiivessä oli juhlasali.

1999

Saneerauksessa sisätiloja muutettiin merkittävästi. Pihan puolella sijainneet opettajien huone, kanslia ja rehtorin huone siirrettiin käytävän toiselle puolelle, Viertokadun varteen. Opettajien tiloissa on nyt atk-luokka. Keskikäytävä on säilynyt, mutta huonetiloissa on tapahtunut muutoksia.

Toisen kerroksen luokka- ja aulatilat 1953 ja 1999

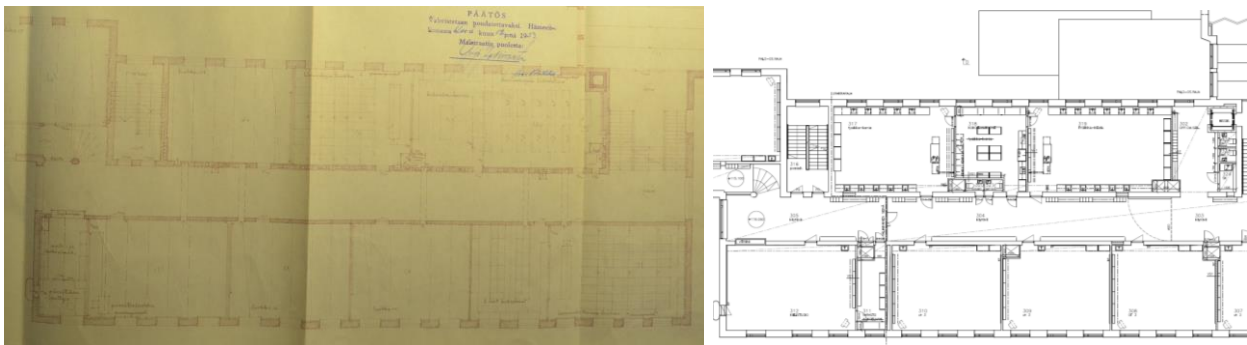
3. kerros

1953

Kolmannessa kerroksessa olivat luokat 14-18, laboratorio, luonnonopin, luonnonhistorian ja piirustuksen luokat sekä kokoelmatiloja.

1999

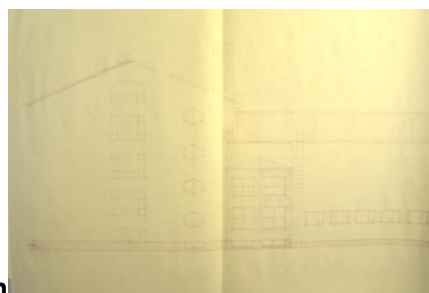
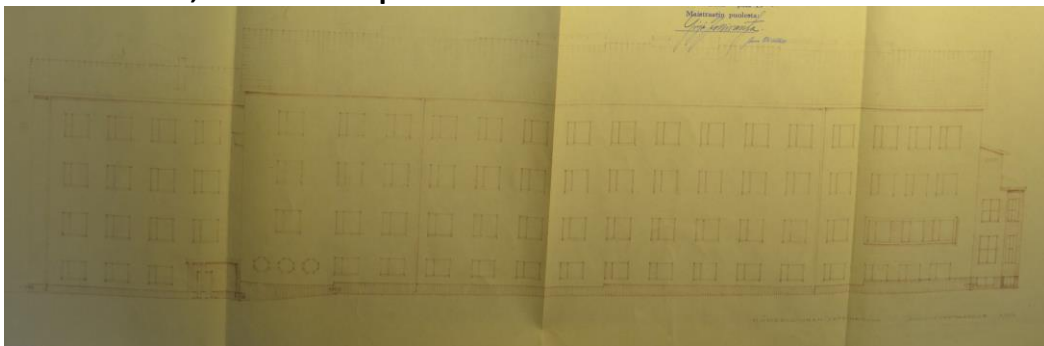
Saneerauksessa sisätiloja on muutettu, keskikäytävä on säilynyt, luokka- ja kokoelmatiloissa on tehty muutoksia.

Rakennuspiirustukset 1954, julkisivut

Julkisivut ovat toteutuneet pääpiirteissään vuoden 1953 suunnitelmien mukaan. Vuoden 1999 saneeraus on muuttanut lähinnä pääsisäänkäyntiä, johon rakennettiin suurehko lasi- ja rappauspintainen aula-tila. Keittiön sisäänkäynnin yhteyteen rakennettiin lastaussilta, joka korvasi vanhemman tavaran vastaanottotilan.

Julkisivu itään, Viertokadun puolelle

Julkisivu pohjoiseen, Tuomelan kentän suuntaan

3.4 Kuvat: Julkisivut 2016

Pohjoissivu ja länsipääty

Kuvat: Pohjoissivua, pihasiivessä juhlasali ja voimistelusali. Pihasiiven liittymistä on korostettu tiilirakenteella, joka tuo valoa pää- ja saliaulaan. Sen sivulla olevat 6-kulmaiset ikkunat ovat pääportaiden valaisuun.

Pihajulkisivu, länteen

Pihapuoli etelään. Alkuperäisissä piirustuksissa pihan länsipuolta rajasivat pitkät pyörä- ja vesikatokset. Niistä on säilynyt pyöräkatos.

Viertokadun julkisivut

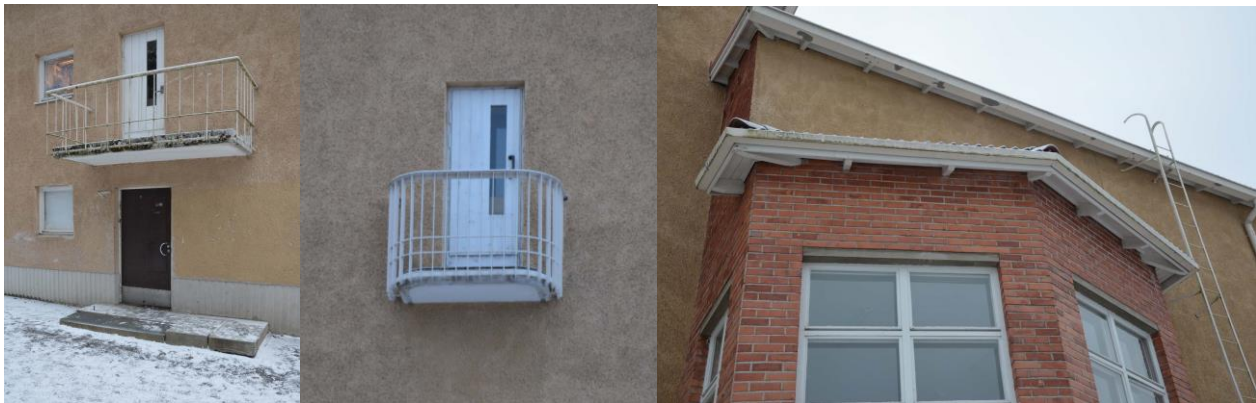
Kuvat: Koulun eteläpääty ja itäsivua. Koulun pääportin asemaa osoittaa eteläpäädyn YHTEISKOULU-teksti. Vintin tuuletusaukkoina on käytetty ajalle tyypillisesti poltetusta tiilestä tehtyjä salaojaputkia.

Ominaispiirteet ja detaljit

Kuvat: Funktionalismin perintöä edustavat julkisivussa säännölliset, suorakulmaiset muodot ja lippamainen katos. Ikkunoissa tuuletusikkuna siirtyi sodan jälkeen alhaalta ikkunan reunaan. Kehystetty ikkuna on myös funktionalismin perintöä, rappaukseen yhdistetty puhtaaksi muurattu tiili taas sodan jälkeistä aikakautta. Kehystetty ikkuna liittyi alkujaan ensimmäisen kerroksen naulakkotiloihin.

Julkisivun detaljit

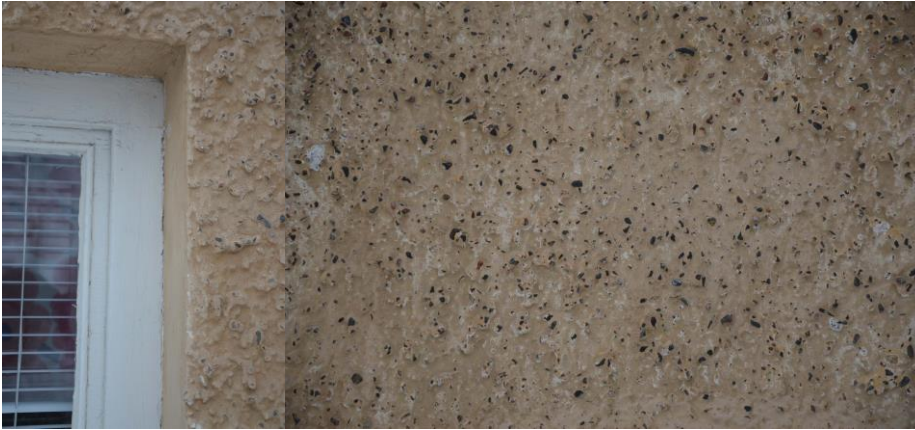

Kuvat: Kahdessa parvekkeessa on 1950-luvulle tyypilliset sirot rautakaiteet. Erkkerin ja katon avoräystää sekä huolellista tiilimuurausta erkkerissä. Keskimmäisessä kuvassa oleva parveke kuului alun perin piirustuksenopettajan työhuoneeseen.

Kuvat: Vasemmalla itäsivun sokkelin aaltokuviointia ja keittiön varastotilojen 8-kulmaiset ikkunat, oikealla pääportaan 6-kulmaiset ikkunat sekä pääaulan ja juhlasalin aulan erkkeri. Monikulmaiset ikkunat olivat suosiossa 1940-luvulla.

31.12.2016

Kuvat: Ikkunan ikkunakarmi puulistoineen, ikkunasyvennys on rapattu sileäksi ennen liittymistä karkeampaan roiske-rappaukseen. Roiskerappauksen maali on paikoin kulunut ja paljastanut kiviaineksen.

Julkisivut ovat hyvässä kunnossa, varsinaisia vaurioita on vähän.

Uudempia rakenteita

Kuvat: Alkuperäinen ulkoporras ja sen yksinkertainen betonikatos korvattiin 1990-luvun saneerauksessa huomattavasti laajemmalla tuulikaapilla ja katoksella. Oikealla ovat keittiön lastauslaituri ja jätekatos, jotka rakennettiin saneerauksen yhteydessä. Uudempia osia ovat myös sisäänkäyntien ovet.

Pihan rakenteet

Kuva: polkupyöräkatoksen kantavina rakenteina ovat paikallavaletut betonipilarit ja vinotuet. Pyöräkatos näkyy alkuperäisessä asemapiirustuksessa, joskin silloin sen jatkeena oli vielä sadekatos. Todennäköisesti betonirakenteet ovat alkuperäiset. Ruodelaudoitus ja kate ovat uudempia. Oikealla on männyn suojaksi rakennettu matala betonireunus ja metalliaita. Suunnitelmia ei löytynyt, rakenne vaikuttaa rakennusaikaiselta.

3.5 Kuvat: Sisätilat 2016

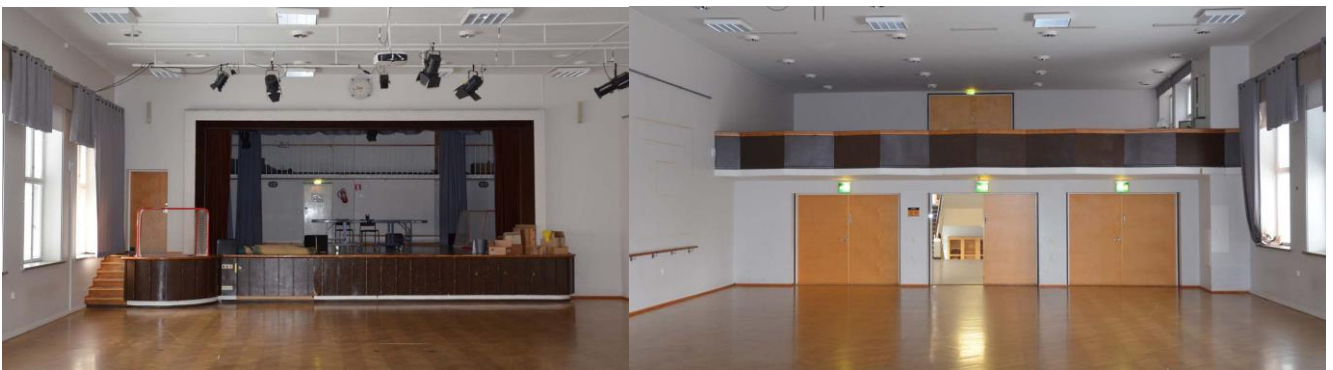
Sisätilat saneerattiin vuosina 1997-1999. Tällöin pääsisäänkäynti ja aulan tilajärjestelyt muuttuivat. Aikaisemmin portaat olivat ulkopuolella, katoksen alla. Saneerauksessa portaat siirrettiin sisäpuolelle ja rakennettiin uusi aulatila. Aulatilain sivuun kuulunut vaatenaulakkosyvennys muutettiin toimistotiloiksi. Pääaula on merkittävästi muuttunut. Saneerauksessa sisätilojen pinnat uusittiin. Luokkatilojen järjestys on pääosin säilynyt. Hyvin säilyneitä tiloja edustavat juhlasali ja portaikko.

Portaikko ja aulat

Kuvat: Vasemmalla pääportaikkoa, keskellä toisen kerroksen juhlasalin aulaa ja erkkeriä, seinällä on kuvanveistäjä Raimo Heimon muovaama Paavo Kourin elämäntyötä esittävä reliefi. Toisella seinällä on Aarre Aaltosen vuosien 1939-1945 sankarivainajien muistotaulu. Pääporras on varsin koruton ja selkeä, lattiat ovat mosaiikkibetonia, kaiteet yksinkertaisella puukaiteella varustettua betonia. Oikealla on eteläpäädyen toisen porraskäytävän sisätiloja.

Juhlasali

Kuvat: Juhlasalin alkuperäisiä osia edustavat näyttämön korokereunan panelointi, näyttämön kehys ja parveke. Salin takaosan lehterin vanerilla päällystetty aita on rakennettu aaltoilevaksi. Lattian kalanruotoparketti on myös vanha, todennäköisesti alkuperäinen.

Keskikäytävä

Kuvat: Käytävätiloja toisessa kerroksessa. Käytävänäkymät muuttuivat saneerauksessa, pintamateriaalien lisäksi tilojen osastointi paloturvallisuuden vuoksi katkaisi yhtenäisen näkymän rakennuksen päästä päähän. Oikealla eteläpäätyä, johon oli piirustuksissa merkitty ikkunan alle istutuslaatikko ja aukossa akvaario. Saneerauksessa portaat päätyosaan korvattiin luiskalla.

Kuva: Esimerkki luokkahuoneesta. Sisätilojen pintamateriaalit ja värit ovat 1997-1999 toteutetun saneerauksen ajalta. Alkuperäisiä materiaaleja edustavat mosaiikkibetoniset ikkunapenkit ja ikkunat. Rakennusajalta oleva opettajanpöytä muodostaa väriläiskän muuten vaaleassa luokkahuoneessa.

4 Tiivistelmä ja kulttuurihistorialliset arvot

4.1 Yhteenveto ja arvot

Hämeenlinnan yhteiskoulun uudisrakennus valmistui 1955 Hätilän kaupunginosaan. Hätilän virkatalon, maalaiskunnan taajaman alue oli liitetty kaupunkiin 1948. Kaupungista siirtynyt Yhteiskoulu sijoittui julkiseen rakentamiseen varattuun kortteliin ja sen viereen valmistui samaan aikaan Tuomelan koulu. Pallokentän laidoilla olevat koulut ovat ajalle tyypillisiä, satulakattoisia, rapattuja, suurikokoisia ja niiden toiminnot on eritelty eri siipiin. Hätilän kaupunginosa oli kaavoitettu 1949 pientaloalueeksi, joskin kaava pohjautui v. 1937 maalaiskunnan laatimaan rakennussuunnitelmaan, jonka pohjana oli vanhempi asutus ja tiestö. Uuden Kaupunginosan keskelle jäi mäkinen ja metsäinen rinnealue, johon rakennettiin 1950-luvulla koulujen lisäksi Hätilän kirkko sekä 1960-luvulla esikoislestadiolaisten kirkko.

Yhteiskoulun suunnitteli vuonna 1953 arkkitehti Annikki Virtanen. Hänet valitsi tehtävään Yhteiskoulun arvovaltainen rakennustoimikunta. Toimikunta oli tutustunut koulurakennuksiin ja pitänyt Virtasen suunnittelemaa Kannaksen koulua Lahdessa parhaana vaihtoehtona. Lahden koulu oli, kuten Yhteiskoulustakin tuli, hyvin perinteinen, monikerroksinen, satulakattoinen ja rapattu. Keskikäytävällisen koulun toiminnot oli eritelty eri siipiin. Koulun pohja oli jo 1949 asemakaavassa määritetty kahteen siipeen. Monumentaalinen ja 1950-luvun alkupuolella yleinen koulutyyppe oli pitkän kehityksen tulos. Yhteiskoulu ja Tuomelan koulu ovat lajityyppinsä viimeisiä edustajia. Niiden valmistuessa uudet ajatukset ja koulutyypit olivat jo nurkan takana. Samalla vuosikymmenellä arkkitehtikilpailun pohjalta suunniteltu Kaurialan koulu edustaa jo uutta, matalaa koulutyyppeä, rationaalista modernismia.

Yhteiskoulu saneerattiin vuosina 1997-1999, tällöin uusittiin sähköt, putket ja viemärit. Sisätilat saivat uudet pinnat. Sisätilojen, opetus-, hallinto- ja sosiaalityötilojen järjestystä ja käyttötapoja muutettiin, tiloja yhdistettiin ja pilkottiin pienemmiksi. Pääaulan tilajakoon on vaikuttanut uusi tuulikaappi ja vanhaan aulaan rakennettu portaikko. Keskikäytävät ja pääporras ovat säilyneet, joskin osastointi on katkaissut keskikäytäväratkaisun pitkät, päädyistä päätyyn olevat näkymät. Parhaiten säilynyt on koulun juhlasali.

Kulttuuriarvot

Koulun ja ympäristön ominaispiirteiden ja historian ohella työssä on tarkasteltu kohteeseen sisältyviä kulttuurihistoriallisia arvoja, joita ovat kohteen historialliset, rakennushistorialliset ja maisemalliset arvot. Yhteiskoululla ja sen tontilla on rakennusaikaan ja sijaintiin liittyviä rakennushistoriallisia, maisemallisia ja historiallisia arvoja.

Rakennusarvot

Yhteiskoulun ulkoasu on jyrkä ja koruton. Julkisivua hallitsevat säännölliset ikkunarivit ja rakennusajalle tyypillinen karkea roiskerappaus ja maaväreihin perustuva väritys. Yleisilmettä on kevennetty ajalle tyypillisellä detaljoinneilla, tiilierkkerillä, 6- ja 8- kulmaisilla ikkunoilla ja sokkelin aaltokuvioinnilla. Yhteiskoulun julkisivut ovat hyvin säilyneet, uudisosa ovat pääoven ja sen katoksen tilalle rakennettu uusi aulatila ja pieni lastauslaituri. Viertokadun maisemaa hallitseva koulu on rakennusajalle tyypillinen ja edustaa huolellista suunnittelua ja käsityötä. Koululaitos alkoi uudistua 1950-luvulla, jolloin alkoi myös uusien, matalien koulutyyppeiden suunnittelu. Vuonna 1955 valmistunut Yhteiskoulu edustaa 1900-luvun alkupuolelta kehittyneen monumentaalisen, rapatun, keskikäytävällisen koulurakennuksen viimeistä kerrostumaa.

Maisema-arvot

Hättilän rakentaminen alkoi 1800-luvulla, kun virkatalon maille rakennettiin rautatie, asema ja höyrysaha. Nykyisen kaupunginosan lähtökohta on Hämeenlinnan maalaiskunnan laatima vuoden 1937 rakennusjärjestys, joka perustui sen aikaiseen asutukseen ja tiestöön. Hätilästä piti tulla pääosin vehreä omakotialue. Rakennusjärjestykseen pohjautuu myös Hämeenlinnan kaupungin vuoden 1949 asemakaava. Asemakaavaa uudistettiin 1970, jolloin pääteiden varteen tuli lisää kerrostaloja. Alueen rakentaminen on ollut historiallisista syistä johtuen kerroksellista. Alueen toteutuminen on ollut hidasta ja osin rakennuskanta on uusiutunut. Julkisen rakentamisen korttelin kaksi koulua ja kirkkoa muodostavat parhaiten säilyneen kokonaisuuden. Yhteiskoulu ja Tuomelan koulu muodostavat Tuomelan kentän laidoilla ja Viertokadun varrella ajalle tyypillisen maiseman, jota hallitsevat koulujen monikerroksiset, rapatut ja eri siipiin eriytetyt toiminnot. Metsäalueet ja koulujen pihamännyt ovat osa rakennusajan henkeä.

31.12.2016

Historia-arvot

Suomalaisena tyttökouluna 1878 perustettu ja vuodesta 1904 Yhteiskouluna toiminut koulu on instituutiona merkittävä osa kaupungin ja lähiympäristön kouluhistoriaa. Hätilän 1955 valmistunut koulurakennus on osa sotien jälkeistä koulutustason nousua, jossa yksityiskouluilla oli merkittävä rooli. Hämeenlinnan yhteiskoulun erikoispiirre on kunnallisen omistuksen merkittävä rooli. Koulut liittyvät myös kaupungin kasvuun. Sotien jälkeen syntyi uusia esikaupunkeja, joihin rakennettiin kouluja ja kirkkoja, jotka usein sijoitettiin alueen keskiosiin, puistoalueiden yhteyteen. Hätilässä tämä piirre näkyy hyvin, lisäksi ajalle tyypillinen metsäluonnon vahva rooli on nähtävissä kortteleissa ja koulujen pihossa.

Kuva: Yhteiskoulu, näkymä pääportin tuntumasta.

Lopuksi

Koulurakennukset ovat keskeinen osa Suomen 1900-luvun historiaa ja nykyisen hyvinvointiyhteiskunnan rakentamista. Niiden julkisivuissa ja pohjaratkaisuissa näkyvät ajan arkkitehtuurin ja opetuksen ihanteet ja tarpeet.

2000-luvulla oppimisympäristöt ovat jälleen olleet muutoksessa, tilojen käyttötavat ja -jaot ovat muuttuneet. Jo 1990-luvulla tehty saneeraus poisti Yhteiskoulun sisätiloista ja sisäänkäynnistä rakennusajasta kertovia elementtejä. Tekniikan muutos, keskuslämmityksestä kaukolämpöön siirtyminen on tarjonnut mahdollisuuksia uusiin tiloihin. Uudenaikaiseen koulurakennukseen kuului 1950-luvulla mm. tupakkahuone, henkilökunnan asuntoja ja koulun pihalle avautuva opettajien huone. 2000-luvulla tiloissa on atk-huoneita, oppilastiloja ja opettajat katselevat nykyään välitunnilla oppilaiden sijaan Vierto-

31.12.2016

kadun pientaloasutusta, mikä sekin kertoo muutoksista. Se onko uusi tapa hyvä ja syy muuttaa rakenteita paremman oppimisen turvaamiseksi, on hyvä kysymys. Millaisia vaikutuksia rakenteilla ja tiloilla on oppimiseen? Yhteiskoulun sisätiloissa on säilynyt tunnistettavina ominaispiirteinä pääporras, juhlasali, voimistelusalit sekä keskikäytävään perustuva tilaratkaisu. Ne ovat koulun rakennettuun perintöön liittyviä kulttuuriarvoja. Muuten luokkatiloihin on tehty merkittäviä muutoksia koulun tarpeiden mukaan. Erityisen hyvin ovat säilyneet rakennuksen julkisivut. Rakennuksen kokonaishahmo sekä julkisivun jäsentely ja materiaalit kertovat 1950-luvun alun koulurakentamisesta. Työn jälki on laadukasta ja materiaalit ovat kestäneet hyvin koulun koko 60-vuotisen historian.

Yhteiskoulun vieressä on Tuomelan koulu, joka valmistui samaan aikaan. Rakennus on saneerattu 2010-luvulla. Vanhasta rakennuksesta jäivät jäljelle betonirakenteet ja osa tiilirunkoa. Rakennusta korotettiin ja räystäslinjaan rakennettiin suuri poikkipääty. Julkisivut ja sisätilat ovat kaikki täysin uusia. Tuomelassa 1950-luvun rakennus muutettiin saneerauksessa 2010-luvun kouluksi. Sisätiloissa säilyi pääporraikko, muut tilat ovat uudessa asussa. Keskikäytävät katosivat ja tilat on yhdistelty laajoiksi läpi rungon ulottuviksi avoimiksi opetustiloiksi. 1950-luvun kulttuuriarvot, jotka olivat materiaaleissa ja tilajärjestelyissä katosivat. Koulusta säilyi sen perinteinen, monumentaalinen asema maisemassa sekä sen kouluhistoria, mutta rakennusarvot nolautuivat.

Kauempaa katsottuna Yhteiskoulun ja Tuomelan rapatut, monumentaaliset koulurakennukset muodostavat edelleen Viertokadun varrella perinteisen 1950-luvun koulurakentamista edustavan maiseman.

Kulttuuriympäristöpalvelut Heiskanen & Luoto Oy

Laatinut:

Jari Heiskanen
rakennustutkija, FM

5 Lähteet

Kirjallisuus:

Hämeenlinnan yhteiskoulu 1878-1978, Loimaa 1978

Rakennettu Häme, Hämeenlinna 2003.

Standertskjöld Elina, arkkitehtuurimme vuosikymmenet 1930-1950, Hämeenlinna 2008

Vilkuna Anna-Maria, Yhteiskoulu Yhteisvoimin, 125 vuotta Hämeenlinnan Yhteiskoulu, Hämeenlinna 2003

Inventoinnit ja artikkelit

Koski Katriina, Hätilän kulttuuriympäristöselvitys 2014, Pro Agria Etelä-Suomi

Niskanen Riitta, Selvitys Lahden sodanjälkeisestä rakennusperinnöstä, Lahden historiallisen museon julkaisuja 3.

Koulurakentamisen historiaa, Arkkitehtimuseo ,
http://www.mfa.fi/koulurakentaminen_1910, lainattu 17.12.2016

Historialliset kartat ja piirustukset

Senaatinkartta 1899, KA

Uudistuskartta 1916, KA

Rakennusjärjestys 1937, KA

Topografinen kartta 1946, KA

Peruskartat 1961,1978, 1989 MML

Hämeenlinnan maankäytön arkisto

Asemakaava 1949

Asemakaava 1970

Hämeenlinnan kaupunginarkisto

Koulun julkisivu-, leikkaus-, pohjapiirustus, Annikki Virtanen 4.5 1954, Hämeenlinnan kaupunginarkisto